

Digitales Brandenburg

hosted by **Universitätsbibliothek Potsdam**

Seder Rav 'Amram Ga'on z.l.

Amram ben Sheshna

<אָאָג אַנשש אָב אַרמע

Warszawa, 625 = 1865

חספ לש רדס

urn:nbn:de:kobv:517-vlib-9755

ולאחר שקורין את המגילה בפורים, בין ביום בין בלילה, אומרים ובא לציון וכל סדרה דקדושה, וכך מנהג בשתי ישיבות. ואין אומרים הלל בפורים, מ"ט לפי שאין אומרים הלל על גס שבח"ל, לפיכך נופל אדם על פניו בפורים, וכך אמר רב עמרם בר ששנא ריש מתיבתא, כך מנהג במתיבתא שירדין תנאין לפני גאון ואב ב"ד ואלופים וכל ישיבה כלה ומבקשים רחמים הרבה ומפלין על פניהם, שאין דומה פורים לכל המועדות ולחנוכה, שבכולן אנו אומרים את ההלל ואומרים זה היום עשה ה' נגילה. [ואלו *] בפורים אין אומרים אותו, מ"ט שנגאלו ישראל ממיתה לחיים, ואנו לריכים לרחמים שיגאלנו באחרונה כבראשונה:]

סדר של פסח

וסדר של פסח ששאלתם כך הוא, כל אחד ואחד מישראל לריך להסב ולשתות ארבע כוסות של יין, שכך שנינו (בפרק ע"פ) אפילו עני שבישראל לא יאכל עד שיסב, ולא יפחתו לו מארבע כוסות של יין, אפילו מן התמחוי. בתחלה מוציין את הכוס ומברכין על היין קודם, שכך שנינו מזנו לו כוס ראשון, ב"ש אומר מברך על היום ואח"כ מברך על היין, וב"ה אומר מברך על היין ואח"כ מברך על היום, למה שהיין גורם לקדושה, ועוד שתאמר דבר אחר ברכת היין תדירא וברכת היום אינה תדירא, ותדיר ושאינו תדיר תדיר קודם, והלכה כב"ה, וכך מברך:

ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם בורא פרי הגפן:

ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם אשר בחר בנו וכו' • מקדש ישראל והזמנים. ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה:

ואין לריך לומר שעשה נסים, שכך אמר ראש ישיבה, המקדש בפסח אין לריך לומר על הכוס שעשה נסים, מאי עמא הואיל שלריך לומר ועשה לנו את כל הנסים האלו, ושם לריך להזכיר שעבוד ועבדות וגם וגאולה, אינו לריך להזכיר כאן, ואם מזכיר שתי פעמים מוליא שם שמים לבטלה, ובחנוכה ובפורים אנו אומרים אותה ברכה בפני עלמה, ששם אין קדושה ולא הגדה ולא סדר נסים בפסח, וכך מנהג בשתי ישיבות שאין אומרים. וכך אמר רב נטרונאי גאון ריש מתיבתא, מי שאומר בקידוש של פסח אשר קדש את ישראל, וכשגומרים מה נשתנה אין אומר עבדים היינו לפרעה, ואינו אומר מתחלה אלא אומר ויאמר יהושע אל כל העם עד ויעקב ובניו ירדו מצרים, ואומר מברוך שומר עד לא ולמד וקורא ארמי אויב אבי עד שגומר את הפרשה כלה, פסוקין כמות שהן ואינו אומר מדרשא כלל, ואומר רבן גמליאל אומר, ואשר גאלנו והלל, תימה גדול בדבר זה, מי שנוהג מנהג זה אין לריך לומר שלא ילא, אלא כל מי שעושה כן, מין הוא, וחלוק לב הוא, וכופר בדברי חכמים ז"ל, ובזה דברי משנה ותלמוד, וחייבין כל הקהלות לנדומו ולהבדילו מקהל ישראל, ככתוב והוא יבדל

(* כ"ז ממלא במנהג הלכות מגילה אות כ"ג וכ"י נשמע בשגגה •

יבד
לבי
היו
מא
ותל
לכל
תלו
של
שלו
להו
שנו
ובי
ואו
בו
בו
חג
קד
יא
בו
וע
ולל
של
אב
ול
יר
חר
בו

יבדל מקהל הגולה, וכי עבדים היינו שאמרו חכמים ז"ל לא מן התורה הוא, ואמרת
 לבך עבדים היינו לפרעה, ויאמר יהושע אל כל העם, לא מתחלה עובדי ע"ז
 הוא. שכך שנינו מתחיל בגנות ומסיים בשבח, ואמרו מאי גמות רב אמר עבדים
 היינו, ואילולי עינא שיש בלבבם וחלוק לבם ואין רואין לומר דברי משנה ותלמוד,
 מאי איכפת להם לומר מתחלה, אלא הללו מימין ומלעיגין וצוזין דברי חז"ל,
 ותלמידי עין ירקב שמו אבי אביו של דניאל חוט המשולש ברשע ובמניות, שאמר
 לכל החושים והזונים אחריו, עזבו דברי משנה ותלמוד ואני אעשה לכם
 תלמוד משלי, ועדיין הם בעשותם ונעשו אומה לעמם, ותקן תלמוד
 של רשע ושל עול לעמנו, וראש מרכא ורבנא אלעזר אלוף ז"ל ספר תועבות
 שלו שקורין אותו ספר מלות, כמה תחבולות יש בו, ועכשיו לריכין לדותם שלא
 להתפלל עם ישראל בבית הכנסת ולהסדילם עד שחזרין למוטב, ומקבלין עליהן
 שמוהגין כמנהג של שתי ישיבות, שכל מי שאינו מנהג שלנו לא ילא ידי חובתו:
 ובקדוש לריכין לומר אשר בחר בנו ורוממנו, דאמר שמואל לעולם אל יוליא עמנו
 מן הכלל:

ואם חל להיות בשבת מתחלה אומר: ויכלו עד אשר ברא אלהים לעשות:
 ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם בורא פרי הגפן:

ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם אשר בחר בנו מכל עם ורוממנו מכל לשון [וקדשנו
 במצותיו] • ותתן לנו ה' אלהינו באהבה שבתות למנוחה ומועדים לשמחה •
 חגים וחמנים לששון • את יום המנוח הזה, את יום חג המצות הזה • את יום טוב מקרא
 קדש הזה • זמן חרותנו באהבה מקרא קדש זכר ליציאת מצרים • כי בנו בחרת
 ואותנו קדשת מכל העמים • ושבת ומועדי קדשך בשמחה ובששון הנחלתנו • ברוך אתה
 ה' מקדש השבת וישראל והחמנים:

ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה:
 וישותין כל אחד ואחד כוסו בהסבה, שארבעתן לריכין הסבה • ומסב בלד שמואל
 שכך אמרו חז"ל פרקין לא שמייה הסבה, הסבת ימין לא שמייה הסבה
 ולא עוד אלא שמוא יקדים קנה לושט ויבא לידי סבה, אשה אינה לריכה הסבה
 שאין דרכן של נשים להסב, ואם אשה חסובה היא לריכה הסבה, בן אלל
 אביו לריך הסבה, תלמיד אלל רבו אין לריך הסבה, ששנינו מורא רבך כמורא שמים,
 ואחד אנשים ואחד הנשים חייבין בארבע כוסות האלו:

ולאחר ששותין מביאין מים ומוטלים ידיהם ומזכרין ענטי, דאמר ר' אלעזר
 אמר ר' אושעיא כל שטיבולו במשקין לריך נטילת ידים • ומביאין מיני
 ירקות כגון חמנה או חסא או גרינרא או כרפס או כוסברתא, ומביאין לפניו
 תרוסת חליק"א שעושין אותו במקומנו מן תמרים • ולוקחין כל אחד מירקות
 הללו ומזכרין:

ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם בורא פרי האדמה:

ומשבלין

ומטבילין בחרוסת ואוכלין, ובמקום שיש שני מינין מברך קודם בורא פרי האדמה ואוכל כמו שכתבנו למעלה, ולכשיגיע לאכול מרור, מברך, ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם אשר קדשנו במצותיו ואנו לאכול מרור. ואוכל.

אבל במקום שאין שאר מיני ירקות אלא מרור בלבד, מברך עליו בורא פרי האדמה ולאכל מרור, ואוכל, ולבסוף אוכל למרור בלא ברכה (זכר למקדש כהלל) וכן הלכתא:

ומביאין שולחן שיש עליו שלש מנות וחרסת ושני תבשילין. מאי שני תבשילין אמר רב הונא סלקא, תרדין, וארוחא, אורז, חזקיה אמר אפילו דג וביצה, ר' יוסף אמר אפילו שני מיני בשר, אחד זכר לפסח ואחד לחגיגה, רבינא אמר אפילו גרמא ובישולא. ומוטל הבקי מנה ובוטע אותה לשנים ומניחה בשולחן, אמר רב שימי בר אשי מנה לפני כל אחד ואחד, מרור לפני כל אחד ואחד, חרוסת לפני כל אחד ואחד, ואין עוקרין את השולחן אלא בפני מי שאומר ההגדה. רב כהנא אמר כלן בפני שאומר ההגדה, והלכה כרב כהנא:

ומזגין כוס שני ועוקרין את השולחן ואומר:

הא לחמא וכו' השתא הכא לשנה הבאה בארעא דישראל. השתא הכא עבדי לשנה הבאה בארעא דישראל בני חורין:

ומניחין לשולחן בפני מי שאומר הגדה, ולמה עוקרין את השולחן, אמרי דבי ר' ינאי כדי שיכיר תינוק וישאל. אביי הוה יתיב קמיה דרבה חזא דקא מנגבתי פתורא, אמר להו מי אכלינן מידי דקא מעקריתו לתכא מקמן, אמר ליה רבה פטרתן ממומר מה נשתנה. ואם יש שם תינוק שואל כמה ששינו מזגו לו כוס שני וכאן הבן שואל, אם אין דעת בבן אביו מלמדו, ואמרו חז"ל חכם בנו שואלו, ואם לאו אשתו שואלתו, ואם לאו הוא שואל לעצמו, ואפילו שני תלמידי חכמים בקיאים בהלכות פסח שואלין זה לזה, ואומרין כך:

מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות. שבכל הלילות אין אנו מטבילין אפילו פעם אחת. והלילה הזה שתי פעמים. שבכל הלילות אנו אוכלין חמץ או מצה והלילה הזה כלו מצה. שבכל הלילות אנו אוכלין שאר ירקות והלילה הזה מרור. שבכל הלילות אנו אוכלין ושותין בין יושבין בין מסובין והלילה הזה כלנו מסובין:

ומתחיל בגנות ומסיים בשבח, ודורש מארמי אובד אבי עד שגומר כל הפרשה, וזה גנות: וכן היא ההגדה והדרישה:

עבדים היינו לפרעה במצרים כו' ואלו לא הוציא הקדוש ברוך הוא את אבותינו ממצרים עדיין אנו ובנינו ובני בנינו משועבדים היינו לפרעה כו' עד הרי זה משובח:

מעשה ברבי אליעזר ורבי יהושע כו' עד ק"ש של שחרית. אמר רבי אליעזר ב"ע כו' עד לימות המשיח:

ברוך

סדר הגדה

לט

ברוך המקום שנתן תורה לישראל, ברוך הוא כנגד ארבעה בנים דברה תורה כו' .
עד בעבור זה לא אמרתי אלא בשעה שיש מצה ומרור מונחים לפניך :

מתחלה עובדי עבודה זרה היו אבותינו כו' עד ויעקב ובניו ירדו מצרים :

ברוך שומר הבטחתו לישראל ברוך הוא שהקדוש ברוך הוא מחשב את הקץ
לעשות כו' עד ואחרי כן יצאו ברכוש גדול :

והוא שעמדה לאבותינו ולנו כו' אלא הקדוש ברוך הוא מצילנו מידם :

צא ולמד מה ביקש לבן הארמי כו' ואת ערום ועריה . וירעו אותנו המצרים כו'
ונצעק אל ה' כו' עד דצ"ח עד"ש באח"ב .

רבי יוסי הגלילי אומר כו' . רבי אליעזר אומר כו' . רבי עקיבא אומר כו' . עד מאתים
וחמשים מכות :

כמה מעלות טובות למקום עלינו, אלו הוציאנו ממצרים כו' . על אחת כמה וכמה
טובה כפולה ומכופלת למקום עלינו, הוציאנו ממצרים . עשה בהם שפטים .
עשה באלהיהם . כו' עד לכפר על כל חטאתינו :

רבן גמליאל היה אומר כו' . פסח שהיו אבותינו אוכלין כו' . מצה זו שאנו אוכלין
כו' , מרור זה שאנו אוכלין כו' . בכל דור ודור כו' . לפיכך אנחנו חייבין להודות
להלל לשבח לפאר לרומם להדר ולקלם, למי שעשה כו' עד ונאמר לפניו הללויה :

ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם אשר גאלנו וגאל את אבותינו ממצרים והגיענו
הלילה הזה לאכול בו מצה ומרור, כן ה' אלהינו ואלהי אבותינו יגיענו למועדים
ולרגלים אחרים הבאים לקראתנו לשלום . שמחים בציון עירך וששים בעבודתך . ונאכל
שם מן הפסחים ומן הובחים שיגיע את דמם על קיר מזבחתך לרצון . ונודה לך שיר
חדש על גאולתנו ועל פדות נפשנו . ברוך אתה ה' גאל ישראל :

ומצרך ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם בורא פרי הגפן :

ושותין כל אחד ואחד כוסו כהסבה, וכשאומר מלה זו שאנו אוכלין לריך להגביהו,
בשר חין לריך להגביהו שמה יאמרו בשר זה פסח הוא, ונראה כאוכל
קדשים בחולה לארץ :

ולאחר ששותין כוס שני נוטלין ידיהם ומצרכין :

ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם אשר קדשנו במצותיו וצונו על נטילת ידים :
ונוטל שתי ככרות ופרוסה ומניחה בתוך שלימה וזולע משתי ככרות,
ומצרך קודם :

ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם המוציא לחם מן הארץ :

ואינו אוכל . וחוזר ונוטל הפרוסה כשהיא בתוך שלימה וזולע כמו שאחז"ל, אמר
רב פפא הכל מודים לענין פסח שמניח פרוסה בתוך שלימה וזולע מה טעם לחם
עני כתיב ביה . ומצרך ,

ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם אשר קדשנו במצותיו וצונו לאבל מצה :
ומנובל

ומוטבל בחרוסת ואוכל. דהכי אמר מרנא ורננא משה ריש מתיבתא דמזבך
 ברישא המוליא, דלית ברכה דקדימא להמוליא, דאורחא דמלתא לברוכי לקב"ה
 דאפיק לחמא מן ארעא והדר לברוכי על מלא דמתעביד מנה מלא, הלכך
 מזבך המוליא לחס ברישא ובוטע ולא אכיל עד דמזבך על הויא חומלא לאכול
 מלא והדר אכיל, דלא אפשר למיכל מקמי דלברך עליה לאכול מלא, דאית
 למימר לאחר שמילא כריסו ממנו חוזר ומזבך עליו, אלא מזבך המוליא לחס
 ושקיל פרוסה ומזבך עליה לאכל מלא, וטמיש בחרוסת והדר אכיל, והכי נהגינן
 במתיבתא למעבד. ומלא לריך הסבה:

ומוטבל חזרת ומזבך:

ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם אשר קדשנו במצותיו וצונו לאכל מצור.
 ומוטבל בחרוסת ואוכל, ואין לריך הסבה. (הביאו לו) [ה' מיני] ירקות יולא בהם
 לשום מצור, כמו ששינו חלו ירקות שאדם יולא בהם לשום חובתו בפסח,
 בחזרת, בעולשין, בתמכא, ובחרובינא, ובמצור. ומלא בחזרת דאמר ר' אושעיא
 מלא בחזרת דהיא חסא, ואמר רבא מאי חסא דחס רחמנא עלן, וחוזר וכוך
 חזרת במלא ואוכלן בלא ברכה, זכר למקדש כהלל, שאמרו עליו על הלל שהיה
 כורכן בבת אחת ואוכלן משום שנא' על מנות ומרורים יאכלוהו. ואוכלין ושותין
 כל לרכיבן, ולאחר שיאכלו אוכל כל אחד ואחד כזית מלא, משום שאמרו חז"ל
 אין מפטירין אחר פסח אפיקומן. ואמר מאי אפיקומן רב אמר שלא יעקרו
 מחבורה לחבורה, ושמאל אמר כגון אורדילאי לי וגזילא לאבא, ור' יוחנן אמר
 כגון תמרים קליות ואגוזים. תניא כותיה דר' יוחנן אין מפטירין אחר הפסח
 אפיקומן כגון תמרים קליות ואגוזים:

ובשלח⁷⁶ ידיהן ואין לרכיבן לברך ענט"י בין קודם אכילה בין לאחר אכילה,
 (או אינו) [ואינו] לריך אלא בשחרית בלבד, והרי בפסח מזבך
 שלשה פעמים. כך ראינו שאותה נטילת ידים של שחרית אינה
 עולה למנין, שאותה נטילה אינה עשויה אלא לעזמה, שכיון שיטן אדם קיימא לן
 שידים עסקניות הן, לפי' נוטל אדם ידיו וחייב לברך. ולאכל לחם חייב לטעום
 ידיו ולברך על נט"י. דכתיב וכל אשר יגע בו הזב וידיו לא שטף במים עמא
 הוא, הא שטף עהור, ואמר ר' אלעזר נכאן סמכו חכמים נטילת ידים לחולין
 מן התורה, לפיכך חייב לטעום ידיו וחייב לברך. אבל מים אחרונים של אחר
 הסעודה לא יבהך, ואם ברך מוליא שם שמים לבעלה, דקא אמרינן מים ראשונים
 מלא וטעונין ברכה ואחרונים חובה ואין טעונין ברכה, מפני שחובה הוא שלא
 יסתכן, ולא חובה מלא הן, דקא אמרינן מפני מה אמרו מים אחרונים חובה,
 מלא סדומית יש ומסמא את העינים, וכמה אמר חביי משתכחא כקורטא בי
 טורא, לפיכך נוטל ידיו ואין לריך לברך כמו שכתב' בין של שחרית בין של
 סעודה. אלא בפסח שכתבת והרי בפסח מזבך שלשה פעמים. מנין לך זו
 ומי אמרה לנו והיכן מקומה, לא מלינו לא במשנה ולא בתלמוד שמזבך שלשה פעמים,
 ומי

76 ע' סעודת כסוף סס'.

י"ב ק"ס ק"ס ק"ס י"ב

ומי שאומר כן דברי בורות סן, בשלמא שתי פעמים ודאי קא אמרינן אדבריה רב חסדא לרבנא עוקבא ודרש אעפ"י שנטל ידיו בטבול ראשון חוזר ונטל ידיו בטבול שני שהוא של לחם, ומברך בשתייהן ענט"י, אלא שלישיית היכן מקומה, אם אחר המזון כבר אמרו חז"ל מים אחרונים חובה ואין טעוין ברכה, הילכך אין ברכה בפסח אלא שתי פעמים. שמה עדיין יש בידכם אוחו טעות שפירשו רבין שבמקומכם לפני מר רב שר שלום גאון ז"ל, שאנו מברכין בפסח ענט"י ועל רחילת ידים ועל שטיפת ידים, וסימן נר"ש, ואז וכתבו לכם שטעות גדולה היא זו, חכמים ובעלי תורה נמנעו יעשו כטעות זו, מה נשתנה פסח מכל ימות השנה, ועוד לא מלינו רחילה ושטיפה כל עיקר, שמה במקדש כשהיו כהנים רוחלים היו מברכין על רחילת ידים, שנא' ורחלו אהרן ובניו, ועכשיו הודע את רבין ושאר ישראל שלא יעשו ולא יעשו אלא כמו שפירשו לך: ומוזגין כוס שלישי ומברך על מזונו כבשבת, הזן, ועל הארץ, ובברכה שלישיית פותח בנחמה, ולכשמגיע למסרה תחזיר למקומו* אומר יעלה ויבא ביום חג המנוחות הזה, כל הברכה כמו שכתבנו. ולכשמסיים מברך, בורא פרי הגפן. ומסב ופותח כל אחד ואחד כוסו בהסבה:

ומוזגין כוס רביעי, ואומרים:

שפוך חמתך אל הגוים וכו' עד ואת גוהו השמו: לא לנו ה' וגו' עד מעתה ועד עולם הללויה. אהבתי כי ישמע וגו'. שומר פתאים ה' דלותי וגו'. יקר בעיני ה' המותה לחסדיו וגו' עד יאמרו נא יראי ה' כי לעולם חסדו: מן המצר קראתי יה ענני במרחב יה וגו'. ימין ה' עושה חיל, ימין ה' רוממה וגו' עד הודו לה' כי טוב לעולם חסדו. יהללך וכו' עד כי לך טוב להודות ולשמך געים לומר בכל יום תמיד, ומעולם ועד עולם אתה אל. בא"י מלך מהולל בתושבחות: וכן אמר מרכא ורבנא משה ריש מתיבתא, יחיד אחר מזונו בלילי פסחים חייב לגמור את ההלל ולומר יהללך ולחתום, שכך שנינו מזוגו לו כוס שלישי מברך על מזונו, רביעי גומר עליו את ההלל, ואומר עליו ברכת השיר, אילו אמרנו אומר עליו את ההלל הייתי אומר כהלל של ראש חדש, עכשיו ששנינו [גומר] יחיד חייב לגמור ולחתום אחריו. חלוקין ר' יהודה ור' יוחנן, דקא אמרינן מאי ברכת השיר רב יהודה אמר יהללך, ר' יוחנן אמר נשמת כל חי, והלכה כרב יהודה. וכך מנהג בשתי ישיבות. ומברכין:

ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם בורא פרי הגפן:

ושותין כוס רביעי, ומברכין:

ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם על הגפן ועל פרי הגפן. ועל תנובת השרה ועל ארץ המרה טובה ורחבה שנתת לעמך ישראל באהבה לאכול מפריה ולשבע מטובה. רחם על עמך ועל עירך ועל היכלך, כי אתה טוב ומטיב לכל.

ברוך אתה ה' על [הארץ ועל פרי הגפן]:

ומי* שמבקש לקדש בפסח בבתיס הרבה כילד יעשה, אילולא ברכת המזון שמתעבת

* לפי הגרסה נוסח ברכה"ו של סדר ר"ע הוא כנוסח ספרד וע"ש. כי ככ"י שלפנינו לא מלינו ברכת המזון: * עי' בהשקפת הגאונים שנס"ס נדרות דמשק סי' רפ"ז נמצא עס כל התפוסה עס איזו סיניויים.

שמעכבת, שכיון שבירך ברכת המזון שוב אין לו רשות לטעום אלא כוס
 ד' בלבד, שקד שנינו בין שלישי לרביעי לא ישתה, היתר גמור היה לקדש אפי'
 בצמים הרבה, ואם כלם למדים ברכת המזון יש תקנה, כיצד הוא עושה מקדש
 צבית ראובן קידוש היום ומוטלין ידיהם ומברכין ענט"י, ומביאין מה שמבקשין
 משאר ירקות חוץ מחזרת, ומברכין בורא פרי האדמה ומטבילין בחרוסת, ואוכלין
 וחוזרין ואוחזין כוס אחר ואומר מה נשתנה ועבדים והגדה והלל עד חלמיש
 למטינו מים, שקד אמרו חז"ל עד היכן הוא אומר בש"א עד אם הבנים
 שמחה, וב"ה אומר עד חלמיש למטינו מים, והלכה כב"ה, ואומר שגאלנו וחותם
 גאל ישראל, שאמרו חז"ל ק"ש והלל אומר גאל ישראל, בללותא גואל ישראל,
 ומברכין בפ"ה בג' פני עלמו, מאי טעמא מפני שכל אחד ואחד מנחה בפני עלמו
 הוא, ושבו עטס אחר, בסעודה של כל השנה אעפ"י שיושבין וקבועין על היין
 והן שותין, כיון שברכו ברכת המזון לריכין לברך בפ"ה, ולמה הן לריכין והלא
 עדיין הן קבועין, אלא כך אמרו חז"ל כיון שהפסיק ברכת המזון שאין יכול
 לשתות בין ברכה לברכה חייב לברך בפ"ה, וכן בני מסיבה שהיו יושבין וקבועין
 יין ושותין ועמדו להתפלל והתפללו וחזרו וישבו לשתות, לריכין לברך בפ"ה, ולמה
 הן לריכין והלא עדיין לא עקרו, אלא כיון [שעמדו להתפלל ואין יכולין לשתות בחוץ
 התפלה, ה"י כיון] שאמר ההגדה, ואין יכול לשתות בחוץ הגדה כמי שהפסיק דמי,
 ולריך לברך. ומן הטעמים הללו למדנו שארבעת ריך לברך על כל אחד ואחד בפ"ה בפני
 עלמו, ואחר ששותין כוס שני חוזרין ומוטלין ידיהם פעם שניה ומברכין ענט"י, שקד אחז"ל
 אדבריה רב חסדא לרבנא עוקבא ודרש אעפ"י שנטל ידיו בטבול ראשון חזר ומוטל ידיו
 בטבול שני, וסוף שמועה אנו אומרים מה טעם כיון דצעי למימר הלל ואגדתא מסיח
 דעתיה וידיה עסקניות הן, לפיכך לריכין ליטול ידיה שתי פעמים אחד בטבול ראשון
 ואחד בטבול שני, וכן⁷⁷ למזון, ואוחזין שתי ככרות שלמות ופרוסה מאותן פרוסות
 שהגביהן ואמר עליהם מלה זו, ומנין שאנו חייבין לבצוע על שתי ככרות ביום טוב,
 שהרי אחז"ל לא היה המן יורד להם לישראל ביום טוב, וכיון שלא היה יורד נעשה יום
 טוב כשבת, וחייב לבצוע על שתי ככרות ביום טוב, לפיכך אוחז שתי ככרות ופרוסה
 ובצוע פרוסה אחת משתי ככרות, כמו שאמרו חז"ל אמר רב אשי חזינא ליה לרב כהנא
 דנקיע תרתי ובלע חדא, מאי טעמא לקטו לחם משנה כתיב, ואחר שיבלע ומברך
 המוליא לחם מן הארץ חוזר ומברך לאכל מלה, ומטבל בחרוסת ואוכל, ואוחז
 [חזרת ומברך לאכל מרור, ומטבל בחרוסת ואוכל], ומניח חזרת במלה ואוכל,
 שקד אחז"ל מברך לאכל מלה ואוכל, ומברך לאכל מרור ואוכל, והדר אכיל
 מלה ומרור בלא ברכה זכר למקדש כהלל, וזה הוא מנהג אכילת ירקות ששאלתם
 מלפנינו. ועד כאן אפשר לקדש ואפילו עד עשרה בתים זה אחר זה, עושה צבית
 ראובן כסדר הזה ויואל, וכנס צבית שמעון ועושה כסדר הזה ויואל, וכן אפילו
 עד עשרה בתים, שקד אחז"ל תני אהבה בריה דר' זירא כל הצרכות כלן
 אעפ"י שיאל מוליא חוץ מברכת הלחם וברכת היין שאם לא יאל מוליא ואם
 יאל אינו מוליא. בעי רבא ברכת הלחם של מלה וברכת היין של קידוש היום
 מאי

(77) ר"ל והאי טעילה היא גם למזון, ובש"ה הגאונים המכר סי' רפ"ז הגי' והוא למזון.

מא
 רב
 הו
 וא
 וא
 ממ
 מב
 למ
 ול
 או
 לז
 וא
 א
 שכ
 וא
 בין
 לא
]
 וא
 חז
 מו
 וכן
 מו
 יח
 יש
 מו
 ומ
 עי
 או
 לכ
 וא
 וכ

מאי, כיון דנפק ליה לא מפיק או דלמא כיון דחובה הוא מפיק, ת"ש דאמר רב אחי כי הוינן בי רב פפא הוה מקדש לן וכי הוה אחי אריסיה מדברא הוה מקדש ליה, אלמא מוילא אדם ידי חובתן לאחרים ואפילו כמה פעמים, ואם כלם למדים ברכת המזון מברך ראובן בביתו ושמעון בביתו ולוי בביתו, ואותו מקדש אינו מברך ברכת המזון שאם בירך נאסר לטעום כלום, אלא ממתין הוא וחוזר בבית כלם ואומר יהללך וחותם, וכיון שמגיע בבית אחרון מברך ברכת המזון ואומר על הסדר, אבל אותו ראובן שמעון ולוי אם אין למדים ברכת המזון, אסור לקדש אלא בבית אחד, ואם מקדש בשני בתים מוילא שם שמים לבטלה ועובר על אין מפטירין:

ולגמזור את הלל אין מברכין בלילי פסחים, ולמה מפני שחלוקין אותו באמצע, וזה ששינוי והרביעי גומר עליו את ההלל, מפני משנה זו, עד היכן הוא אומר בש"א עד אם הבנים שמחה וב"ה אומר עד חלמים למעונו מים, הולך לומר והרביעי גומר עליו את ההלל, מפני שצריך לסיים את ההלל כלו ולא ישייר כקריאת ראש חדש:

וארבעה כוסות של פסח מותר לשתות בין כוס קדוש לכוס הגדה, ובין כוס הגדה לכוס ברכה על מזונו, ואחר מזונו כמה שירלה ישתה בלא ברכה, אלא כיון שבירך אסור לשתות אלא אותו כוס של ברכה וכוס רביעי של הלל, שכך שינוי מזגו לו כוס שלישי מברך על מזונו רביעי גומר עליו את ההלל ואומר עליו ברכת השיר, בין הכוסות הללו אם רלה לשתות ישתה. ומה אלו בין ראשון לשני ובין שני לשלישי, ומה טעם שאמרו חז"ל בין שלישי לרביעי לא ישתה דאין מפטירין אחר פסח אפיקומן (בעונג), ואין לנו אומרים בין [ראשון לשני ובין] שני לשלישי, מכלל שבין ראשון לשני ובין שני לשלישי מותר:

ואם רולה לשתות כוס אחד אחר ארבעה כוסות, חוזר ואוחז כוס חמישי ואומר עליו הלל הגדול וחוזר וחותם ביהללך, שכך שנו חז"ל הניח חמישי*) אומר עליו הלל הגדול דברי ר' ערפון, ויש אומרים ה' רועי לא אחסר, מהיכא הוא הלל הגדול, רב יהודה אומר מהודו לה' עד על נהרות צבל, וכך לנו נוסגין כרב יהודה, ואעפ"י שחלוקין חכמים אחרים ר' יוחנן דאמר משיר המעלות ועד על נהרות צבל, אעפ"י כן מנהג שתי ישיבות עושין כרב יהודה. ואף רב שר שלום גאון כך אמר. בין הכוסות האלו אם רלה לשתות ישתה, בין שלישי לרביעי לא ישתה. אבל בין ראשון לשני ובין שני לשלישי מותר, וארבעה כוסות חובה, דתקן מזגו לו כוס ראשון ומזגו לו כוס שני ומזגו לו כוס שלישי מברך על מזונו והרביעי גומר עליו את ההלל, ואמרינן עלה אמר ליה רבינא לרבנא עוקבא שמעת מניה ברהמ"ז טעונה כוס, אמר ליה ארבעה כסי תקינו רבנן כנגד חירות, כי היכי דנהוי מלוה בכל חד וחד, מכאן למדנו שארבעה כוסות חובה, חמישי רשות, אם רולה שותה ואומר עליו הלל הגדול ואם לאו פטור, וצריך לומר אחר הודו לאל השמים כי לעולם חסדו, יהללך וכו' וחותם. וכך שדר רב כהן אדק גאון ז"ל. ולמה נקרא שמו הלל הגדול

(סדר"ע) ח"א יא 11 אמר

*) עי' עור סי' תפ"א ובכ"ז שם.

אמר ר' יוחנן מפני שהקב"ה יושב ברומו של עולם ומחלק מזומות לכל בריה ,
 אמר ריב"ל חלו עשרים וששה כי לעולם חסדו כנגד עשרים וששה דורות שברא
 הקב"ה בעולמו ולא נתן להם תורה וזן אותם בתסדו . והכי אמר רב גורמא
 גאון ארבעה כוסות שבפסח חוצה הן , ואי אפשר שלא לשחות . ואם לא שחה
 לא ילא ידי חובתו וחייב מלקות מדרבנן . ואם אינו מולא יין בכמה פרסאות או שהיה
 בספינה ואין תקנה כל עיקר להביא יין , ישרה למוקים במים ויעשה ארבעה כוסות ,
 שקך שמו חז"ל*) יין למוקים לא יביא לקרבן ואם הביא כשר . וכיון דלקרבן אם הביא
 כשר , לקדוש ולהבדלה לכתחלה כשר במוקם שאי אפשר . ושם נפטר שבתו אגשי
 קירואן אללו ואמרו שיאמר בלילי פסחים בחר בנו לרוממו , טעות הוא בידן ,
 מפני שקדוש אחד לכל המועדות בלן , אלא יש לכל אחד ואחד מודע שלו :

קך הוא סדר קדוש והגדה ואכילת שאר ירקות ומרח בלילי פסח :

ובשחרית מתפלל כמו בערבית , ומוציאין ספר תורה וקורין מן והיה היום
 הזה לכם לזכרון , עד מארץ מצרים על לבאותם , וקורין חנושה
 אין פוחתין מהן ואין מוסיפין עליהן , ומוציאים ס"ת אחר⁷ וקורא המפטיר
 בפ' פינחס ובחדש הראשון בארבעה עשר , ומפטיר ביושע מן צעת ההיא
 עד ויריחו כוגרת ומסגרת , ועוד מוסיף ויהי ה' את יושע . ובראש מוסיף
 שני פסוקים ויאמר יושע אל העם התקדשו , ויאמר יושע אל הכהנים :
 וביום שני קורין שור או כשב או עז כי יולד עד וידבר משה את מועדי ה' ,
 ומפטיר במלכים וישלח המלך עד ואחריו לא קם כמוהו :

ועובדין בתפלת מוסף , ואומרים אבות וגבורות וקדושת השם : אתה בחרתנו עד זמר
 ליציאת מצרים , כמו שנכתב למעלה , ואומר אלהינו וא"א מפני חטאינו וכו'
 כמצות רצונך כמו שכתבת עלינו בתורתך , ובחדש הראשון בארבעה עשר יום
 לחדש פסה לה' וגו' עד ושני תמידין כהלכתן , וא"א מלך רחמן וכו' בונן מקדשך
 על מכוננו וכו' עד כברכת ה' אלהיך אשר נתן לך :

והשוואנו ה' אלהינו וכו' כאשר רצית ואמרת לברכנו , קדשנו במצותיך ותן
 חלקנו בתורתך ושבענו משובך ושטח לבנו בישועתך , וטהר לבנו
 לעבודך באמת , והנחילנו ה' אלהינו בשמחה ובששון מועדי קדשך . ותרצה לפניך
 תפלת עמוסך בתמידים וקרבן מוסף . בא"י מקדש ישראל והזמנים :

ואומר עבודה והודאה ושים שלום : זו תפלת מוסף של שני ימים הראשונים :

ביום שלישי של פסח שהוא חולו של מועד קורין קדש לי כל צבור עד ויהי
 בשלח פרעה , ביום רביעי קורין מן אם כסף תלוה את עמי את העני
 עד לא תבשל גדי בחלב חמו , ביום חמישי קורין מן פסל לך עד לא תבשל
 גדי , ביום ששי קורין מן וידבר ה' אל משה במדבר סיני בשנה השנית עד
 ולגר ולאזרח הארץ . ובאלו הארבעה ימים של חולו של מועד כל יום מוציאין

שתי

*) כהן כ"ב י"ז ע"ב ע"ט : (ב) תרא"ש ובר"ן והאומדני קי' בני העיר כהנו שלא נמלא בהלמוד להוציא שתי
 ס"ת אלא שרב עמדם כהן כן וכו' , בני סימן תפ"ח וכו' הקפ"ד , ע"ט :

שתי תורות וקורין בלחם שלשה בעיניו של יום ובחלת קורח ומפטיר בפינחס מן והקרבנות אשר עולה לה' של פסח עד סוף פסקא. ובחולו של מועד אומר קדושה וסדרה במנהג חול גמור, ואחר כך מתפללין תפלת מוסף:

באלו חרבעה ימים של חולו מועד אומר מגן ומחיה והאל הקדוש. ואומר אתה בחרתנו וכו' אוא"א ומפני המאינו. והשיאנו עד מקדש ישראל והומנים. רצה ומודים ושים שלום.

ושבת שחל להיות בחולו של מועד, קורין מן ראה אתה אומר אלי עד לא תבטל גדי בחלב אמו, ומפטיר קורח מן והקרבנות דפסח ומפטיר ביוזקאל מן היתה עלי יד ה' עד סוף פסקא. ומתפללין תפלת מוסף. מגן ומחיה והאל הקדוש. אתה בחרתנו עד ותתן לנו ה' אלהינו באהבה שבתות למנוחה, ומועדים לשמחה חגים וחמנים לששון, את יום המנוח הזה. את יום חג המצות הזה עד זכר ליציאת מצרים. ואומר אוא"א מפני המאינו וכו' ואומר רצה ומודים ושים שלום:

בשביעי של פסח מתפלל תפלת יום ראשון של פסח, ומוליחין ס"ת וקורין מן ויהי בשלח פרעה עד כי אני ה' רפאך, ומפטיר קורח בפינחס והקרבנות אשר דפסח עד סוף פסקא, ומפטיר בשמואל מן וידבר דוד עד סוף שירה:

ביום שמיני קורין כל הבכור עד סוף סדרה, ומפטיר בישעיה עוד היום בניו לעמוד עד להלי ורני, וזה סדר הפרשיות שקורין בשמונה ימים של פסח:

וסימן. משך תורא קדש בכספא פסל במדברא שלח בוכרא.

והא דסדר רב נטרונאי גאון לרבנן די באספמיא ששאלתם יום טוב שחל להיות בשבת במנחה, באי זה ענין קורין, בעיניו של יום או בענין סדר פרשה של שבת. אין קורין אלא בפרשה שמוסגת בלא יום טוב, שכיון שאין קריאה במנחה ביום טוב. אין זכרון ליום טוב כאן, וכדרכו אחריו דאמר רב אהרבה בר מנחם אומר רב, יום טוב שחל להיות בשבת המפטיר בנביא במנחה ביום טוב אין לריך להזכיר של יום טוב, שאלמלא שבת אין נביא במנחה ביום טוב, הבא נמי אלמלא שבת אין קריאה במנחה ביום טוב, הלכך פרשת שבת הוא דקרי'. וששאלתם שבת שחל להיות בחולו של מועד דקריין ראה אתה אומר אלי ומתדמי להיות פרשת פסל לך בערב שבת או באחד בשבת, קורין אותה וכופלין אותה, (אין) [אז] קורין פרשה אחרת. מאן דשחיל האי שאלתא לא עיין בה כלל, דפסל לך בערב שבת ובאחד בשבת לא מתרמי כלל, דהכין לא מתרמי לעולם, אי בשבת הוא קבעיה דפסחא, ליכא, אי בחד בשבתא הוא פסחא ליכא ראה אתה, דשבת יום טוב שני וכל הבכור הוא דקריין, וראה אתה בחולו של מועד הוא דאיכא, דאמר רב חנן בר רב' שבת שחל להיות בחולו של מועד בין צניסין בין בתשרי קורין ראה אתה אומר אלי. בתרין בשבתא לא מקלע כלל, אי בתלתא בשבת איקלע פסחא, פסל לך בהדי ראה אתה מתרמי, דפסל לך ביום חמישי הוא ויום חמישי שבת הוא, בארבעה לא מקלע פסחא כלל, וכן במעלי שבתא לא מתרמי כלל, פס ליה יום חמישי, כד מתרמי ביום חמישי קריין משכו מן והיה היום הזה

הוא יום טוב שחל להיות בחולו של מועד, וקורין מן ראה אתה אומר אלי ומתדמי להיות פרשת פסל לך בערב שבת או באחד בשבת, קורין אותה וכופלין אותה, (אין) [אז] קורין פרשה אחרת. מאן דשחיל האי שאלתא לא עיין בה כלל, דפסל לך בערב שבת ובאחד בשבת לא מתרמי כלל, דהכין לא מתרמי לעולם, אי בשבת הוא קבעיה דפסחא, ליכא, אי בחד בשבתא הוא פסחא ליכא ראה אתה, דשבת יום טוב שני וכל הבכור הוא דקריין, וראה אתה בחולו של מועד הוא דאיכא, דאמר רב חנן בר רב' שבת שחל להיות בחולו של מועד בין צניסין בין בתשרי קורין ראה אתה אומר אלי. בתרין בשבתא לא מקלע כלל, אי בתלתא בשבת איקלע פסחא, פסל לך בהדי ראה אתה מתרמי, דפסל לך ביום חמישי הוא ויום חמישי שבת הוא, בארבעה לא מקלע פסחא כלל, וכן במעלי שבתא לא מתרמי כלל, פס ליה יום חמישי, כד מתרמי ביום חמישי קריין משכו מן והיה היום הזה

הזו לכו לזכרון. ומסורתא לאתחולי, למעלי שור, לשבתא ראה, לחד בשבתא קדש
לי, לתרין בשבתא חס כסף, ולתלתא בשבתא במדבר סיני, ולארבעא ויהי בשלח
פרעה, לחמשא בשבתא כל הבכור, וכך מנהג בשתי ישיבות וכל מקומות:

ופסח שחל להיות במוצאי שבת, או בשאר ימים טובים כגון עשרת וסוכה, מתפלל
כך, אתה בחרתנו מכל העמים וכו' עד ושמן הגדול והקדוש עלינו קראת:

ותודיענו משפטי וכו' ותורות אמת, חקים ומצות טובים אשר יעשה אותם האדם
וחי בהם, ותנהילנו וכו' עד והבדלת את עמך ישראל בקדושתך.

ותתן לנו ה' אלהינו וכו' עד מקדש ישראל והזמנים:

וזה הוא שאמר רב יוסף חן תקינו לן רב ושמאל מרגייתא בצבל, ותודיענו
משפטי לדקך. ובהבדלה של כוס כך הוא מצדך, חס יש לו יין אומר בתחלה,
ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם בורא פרי הגפן:

ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם אשר בחר בנו מכל עם וכו' עד מקדש ישראל
והזמנים:

ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם בורא מאורי האש:

ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם המבריל וכו' ובין ישראל לעמים ובין יום השביעי
לששת ימי המעשה, בין קדושת שבת לקדושת יום טוב הבדלת ויום השביעי מששת

ימי המעשה קדשת. והבדלת וקדשת את [עמך] ישראל בקדושתך. ברוך אתה ה'
המבריל בין קדש לקדש:

ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה:

וסימן יקנה"ז: יין. ק' קדוש, נ' נר, ה' הבדלה, ד' זמן. ואם אין לו יין מבדיל
על הפת, ואעפ"י שכתבו למעלה שאין מבדילין על הפת, ודאי כך הוא

שבשאר ימות השנה אין מבדילין על הפת כל עיקר, וכמו שכתבו טעמו של דבר,
אבל⁷⁹ שבת ויום טוב שיש קדוש והבדלה, חס אין לו יין מבדיל על הפת

ושפיר דאמי, וכן אמר טעם אדונינו מאיר עינינו מר רב צדוק גאון זלה"ה
אילו עמדה הלכה כד שלח אבא אבוס דשמואל לרבנתינו ילמדנו רבינו סדר הבדלות

איך, שלח ליה כך אמר ר' ישמעאל בר' יוסי משום אביו נהי ק נר הבדלה
יין קדוש, ואמר ר' חנינא משל למלך יולא ואפרכוס נכנס, מלוין את המלך,

וזו היא שבת, ואחר כך יולאין לקראת אפרכוס, וזו היא יום טוב, הוה אמרינן כיון
שהבדלה קודם, וקיימא לן דאין מבדילין על הפת, אסור להבדיל על הפת אפילו

ממוצאי שבת ליום טוב, עכשוו שאמרו חז"ל היכא דאיכא זמן סיכי עבדינן,
אביי אמר י ק ד נ ה ו רבא אמר י ק נ ה ז והלכתא כרבא, כיון שקדוש אומר

תחלה נעשה קדוש (על הפת) [עיקר] והבדלה כטפילה, ומבדילין על הפת עם קדוש,
הלכך יום טוב שחל להיות במוצאי שבת מי שאין לו יין, בתחלה מצדך

המוציא לחם וכו', ואחר כך אשר בחר בנו וכו', ואם יש לו בשמים מצדך* על
הבשמים ואח"כ על המאור, ואם אין לו בשמים אומר בורא מאורי אש ואח"כ

המבדיל

⁷⁹ מוכח בחו' ערכי פסחים דף ק"ו ע"ג. * עי' במדעי ס"ס המביא כדי יין, ועי' ב"י סי' תל"א, והנה למעלה,
גם בסדר הבדלה למ"ש, לא נזכר ברכת בשמים, ומכאן נראה בעליל שהוא אך שגגת איזו מעתיק.

המבדיל, ואח"כ שהחיינו, וזיוס טוב שאין בו זמן הלכה כרצ דאמר יקנה, יין קדוש כר הכדלה. ובתפלת ערבית של מולאי יוס טוב לחולו של מועד מבדיל על היין אבל לא על ידי אור. ואמר ר' זירא יוס טוב שחל להיות באמצע שבת, אומר בין קדש לחול, בין אור לחשך, בין ישראל לעמים, בין יוס השביעי לששת ימי המעסה, בא"י המבדיל בין קדש לחול. מאי טעמא סדר הכדלות הוא מוכה:

סדר חג שבועות

לחג שבועות מעריב, כך אמר רב כטרוגאי גאון ז"ל כלילי ימים טובים שחומנין ברוך אתה ה' פירם סוכת שלום עלינו ועל עמו ישראל מנחם ציון ובונה ירושלים, אסור לחתום כך, שכך אחז"ל ר' אומר אין חומנין בשמים: ועומדין בתפלה ומתפללין אבות וגבורות וקדושת השם ואתה בחרתנו כמו בפסח, אלא שאומר את יום חג השבועות הזה זמן מתן תורתנו עד זכר ליציאת מצרים, ואומר יעלה וכו' והשיאנו. ויוס טוב שחל להיות בשבת אומר שבתות למנוחה ומעדים לשמחה ויום המנוח הזה ויום חג השבועות הזה, וחומם בא"י מקדש השבת וישראל והומנים:

ואמר רבא יו"ט שחל להיות בשבת שליח לצבור היורד לפני התיבה במעריב אינו לריך להזכיר של יוס טוב, שאלמלא שבת אין שליח לצבור יורד לפני התיבה בערבית זיוס טוב, דכי תקינו רבנן לא תקינו אלא בשבת מפני סכנת שדים: וכדרך שמתפלל בערבית כך מתפלל בשחרית, ומוליאין ב' ס"ת וקורין זיוס ראשון מן בחדש השלישי עד סוף פסקא, ומפטיר קורא מן זביוס הבכורים עד סוף פסקא, ומפטירין ביחזקאל מן ויהי בשלשים שנה עד ותשאני רוח. ויוס שני כל הבכור עד סוף פסקא, וקורא מפטיר כאתמול, ומפטירין בחבקוק, מן וס' בהיכל קדשו עד למנחת בנימין:

ועומדין בתפלת מוסף, ואומר מנן ומחיה והאל הקדוש: ואומר אתה בחרתנו מכל העמים עד זכר ליציאת מצרים: או"א מפני חטאינו גלינו מארצנו ונתרחקנו מעל אדמתנו וכו' עד כמו שכתבת עלינו בתורתך על ידי משה עבדך כאמור: וביום הבכורים בהקריבכם וגו' עד ושני תמידין כהלכתן: או"א מלך רחמן רחם עלינו וכו' עד כברכת ה' אלהיך אשר נתן לך. והשיאנו וכו': וסודר הש"ץ את התפלה כולה, כדכתיבא לעיל, עד אשר נתן לך, ומתחיל אזהרות, וכשמסיים אומר והשיאנו וכו' ואומר עבודה והודאה, וברכת כהנים ושום שלום: ואומר קדש התקבל:

סדר תשעה באב

ובתשעה באב ערבית ושחרית ומנחה מתפלל שמונה עשרה כמו בחול, וכשמגיע עד ולירושלים עירך ברחמים תשוב ובנה אותה בנין עולם